

УДК : 334.012.63/.64 : 355(477)

Кобеля-Звір М. Я.,

marianakobelia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5627-9408,

к. е. н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Звір Ю. В.,

yuriiizvir@gmail.com,

здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ГРАНТІВ

Анотація. У статті наголошено на тому, що з початком повномасштабного вторгнення Російської федерації на територію України у лютому 2022 року значно зростає кількість грантових інструментів на підтримку влади, регіонів, громад, бізнесу та громадського сектору тощо. Продемонстровано різні підходи вітчизняних науковців до класифікації грантів. Зроблено висновок, що ці дослідження не завжди відображають комплексний підхід, у них відсутній всесторонній підхід до класифікації грантів, а тому на основі аналізу грантів міжнародних, національних, приватних, урядових, корпоративних, суспільних донорів у статті продемонстровано всебічну класифікацію грантових інструментів, яка складається з 20 критеріїв. Наведено класифікацію грантів у залежності від: організаційно-правової форми грантоотримувача, розміру суми, виду витрат, на які можна спрямувати грантові ресурси, походження фінансування, від того, чи є посередник між головним донором та кінцевим отримувачем грантової допомоги, чи ні. Наголошено, що можна класифікувати і за такими критеріями: у залежності від виду бізнесу, на який спрямовується грантове фінансування, суб'єктності грантодавця, швидкості отримання фінансування, типу проекту, типу донора, форми грантової підтримки, кількості виконавців, типу бізнесу, стратегічних цілей, походження, доступності. Акцентовано на тому, що гранти можна поділяти залежно від того, чи необхідно грант повертати. Наголошено, що типи грантів можуть різнитися і в залежності від витрат, які вони покривають: до факту підписання грантової угоди чи після, а гранти з організаційного розвитку можна розподілити в окремі категорії у залежності від послуги, яку вони покривають. Наведено визначення грантів як ресурсів, що надаються у формі майна, робіт і послуг; коштів у національній чи іноземній валюті з повним або частковим фінансуванням приватними, корпоративними, суспільними, урядовими та міжнародними грантодавцями на безвідкличній та безоплатній основі представникам органів влади та місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору та приватним особам на реалізацію цільових проектів та заходів організаційного розвитку. Підсумовано, що аналіз грантів міжнародних, національних, приватних, урядових, корпоративних, суспільних донорів на платформі "ГРАНТИ 2023" продемонстрував можливість здійснення всесторонньої, повної та комплексної класифікації грантів.

Ключові слова: гранти, класифікація грантів, міжнародна технічна допомога, гранти ЄС, гранти США, урядові гранти, грантова допомога, грантова підтримка.

Kobelya-Zvir M. Ya,

marianakobelia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5627-9408,

Ph.D., Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Zvir Yu. V.,

Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

MAIN APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF GRANTS

Abstract. The article emphasizes that with the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine in February 2022, the number of grant instruments to support the authorities, regions, communities, business and the public sector, etc., has increased significantly. Different approaches of domestic scientists to the classification of grants are demonstrated. But it was concluded that these studies do not always reflect a comprehensive approach, they lack a all-around approach to the classification of grants, and therefore, based on the analysis of international, national, private, governmental, corporate, public, donor grants, the article demonstrates a

comprehensive classification of grant instruments, which consists of 20 criteria. The classification of grants is given depending on: the organizational and legal form of the grant recipient, the amount, the type of expenses for which grant resources can be directed, the origin of funding, whether there is an intermediary between the main donor and the final recipient of grant assistance or not. It is emphasized that it is possible to classify according to the following criteria: depending on the type of business to which grant funding is directed, the entity of the grantor, the speed of obtaining funding, the type of project, the type of donor, the form of grant support, the number of performers, the type of business, strategic goals, origin, availability. It is emphasized that grants can be divided depending on whether the grant needs to be returned. It was emphasized that the types of grants may differ depending on the costs they cover: before the signing of the grant agreement or after, and organizational development grants can be divided into separate categories depending on the service they cover. Grants are defined as resources provided in the form of property, works and services; funds in national or foreign currency with full or partial financing by private, corporate, public, governmental and international grant-makers on an irrevocable and free basis to representatives of authorities and local self-government, micro, small and medium-sized businesses, the public sector and private individuals for the implementation of targeted projects and measures of organizational development. It was concluded that the analysis of international, national, private, government, corporate, public, donor grants on the GRANTS 2023 platform demonstrated the possibility of comprehensive, complete and complex classification of grants.

Keywords: grants, classification of grants, international technical assistance, EU grants, US grants, government grants, grant assistance, grant support.

JEL Classification: G30; M29; O16; O19; F33; F39; F41

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-74-13>

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення Російської федерації на територію України значно зросла кількість грантових інструментів на підтримку влади, регіонів, громад, бізнесу та громадського сектору тощо. Тому надзвичайно актуальним сьогодні постає завдання аналізу явища “гранти”. Необхідно всесторонньо проаналізувати типи, види, форми грантової підтримки, щоб у подальшому ці дослідження сприяли якісному процесу залучення та використання грантових ресурсів. На сьогодні в Україні діють десятки фондів, сотні програм впродовж року актуалізують грантові інструменти для реалізації проєктів, що націлені на відновлення України, інфраструктури та бізнесу, зміцнення економіки, усунення наслідків війни у всіх сферах та галузях. З’являються нові гранти для проєктів, спрямованих на досягнення соціально значущого ефекту [20].

Щоб обрати актуальний і максимально релевантний грант, необхідно добре розбиратися в них. На жаль, у нашому суспільстві відсутня культура використання грантових інструментів. Із цим пов’язаний той факт, що потенційні грантоотримувачі не вміють шукати придатні грантові конкурси, а тому так і не використовують безоплатні та безповоротні грантові ресурси для своїх потреб/ідей/проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації грантів досліджували ряд іноземних авторів, серед яких Robert Forster, Richard Hoefler, Michael K. Wells, Ненсі Берк Сміт, Е. Габріель, Беверлі А. Браунінг; різні підходи до типології грантів продемонстрували у своїх працях ряд вітчизняних науковців: А. В. Павленко, Ю. С. Пефті, І. Максак, М. Радченко, І. Власова та інші.

Павленко А. В. відзначає: за видами гранти можуть надаватися у натуральній формі у вигляді матеріальних цінностей (наприклад, транспорт, техніка, обладнання тощо), або у грошовій формі у вигляді коштів національної чи іноземної валюти для реалізації проєкту будь-якої сфери діяльності [12].

Максак І., Радченко М. вважають: за типами гранти можуть бути: загальної підтримки на реалізацію певних програм або проєктів, із частковим або капітальним фінансуванням, корпоративні, початкові, в натуральній формі, перспективні, посередницькі, стимулюючі, цільові. За видами грантові проєкти поділяються на: індивідуальні та колективні, партнерські, відкриті та закриті, гранти на науковий проєкт, читання лекцій, видання та публікації, навчання та проведення експедицій тощо. За критерієм періодичності проведення грантові програми поділяються на: разові, циклічні, постійні конкурси [9].

Власова І. проаналізувала державне фінансування вищої освіти Грузії у вигляді грантів у 2017 р. та продемонструвала види грантів: державні гранти на оплату навчання, випускникам, студентам, стипендії за особливі досягнення у навчанні, стипендії іноземним студентам, субсидії та інституційні гранти, дослідницькі гранти [3].

Разом із тим, слід відзначити, що більшість зазначених робіт не завжди відображають комплексний підхід, відсутній всесторонній підхід до класифікації грантів.

Постановка завдання. Метою дослідження є проаналізувати основні підходи до класифікації грантів та запропонувати типологію грантів на основі всестороннього, повного та комплексного аналізу грантодавців, потенційних грантоотримувачів, сум грантової допомоги та видів

витрат, що можуть бути профінансовані на грантові кошти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Гранти – це ресурси, які надаються у формі майна, робіт і послуг; коштів у національній чи іноземній валюті з повним або частковим фінансуванням приватними, корпоративними, суспільними, урядовими та міжнародними грантодавцями на безвідкличній та безоплатній основі представникам органів влади та місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору та приватним особам на реалізацію цільових проєктів та заходів організаційного розвитку [20].

1. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ГРАНТОТРИМУВАЧА:

1.1. Гранти для органів виконавчої влади.

1.2. Гранти для органів місцевого самоврядування

(грантова підтримка для цих суб'єктів можлива в межах секторальної підтримки від Мінрегіону, Державного фонду регіонального розвитку, посольств іноземних держав в Україні, міжнародних організацій та ін.).

1.3. Гранти для представників бізнесу:

- Гранти для приватних підприємств.
- Гранти для акціонерних товариств.
- Гранти для товариства з обмеженою відповідальністю.
- Гранти для товариства з додатковою відповідальністю.
- Гранти для повних товариств.
- Гранти для командитних товариств.
- Гранти для сімейного підприємства.
- Гранти для колективного підприємства.
- Гранти для індивідуальних підприємств.
- Гранти для селянського (фермерського) господарства.

1.4. Гранти для спілок споживчих товариств.

1.5. Гранти для споживчого товариства.

1.6. Гранти для кооперативів.

1.7. Гранти для фізичних осіб - підприємців МСП.

1.8. Гранти для об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (підтримка Державного фонду енергоефективності).

1.9. Гранти для політичних партій (Фонд Конрада Аденауера, Фонд Ганса Зайделя, Фонд імені Гайнріха Бьоля, Міжнародний республіканський інститут (МРІ), Національний демократичний інститут міжнародних відносин (НДІ) та ін.).

1.10. Гранти для релігійної організації (Zagoriy Foundation, Карітас [6], Програма USAID “Справедливість для всіх” та ін.).

1.11. Гранти для громадського сектору (підтримку отримують від багатьох фондів та програм, як-от: Фонду ABILIS, Глобального жіночого фонду, Фонду Рокфеллера:

- Гранти для громадської організації.
- Гранти для громадської спілки.

- Гранти для асоціацій.
- Гранти для благодійних фондів.
- 1.8. Гранти для установ.
- 1.9. Гранти для закладів.

1.10. Гранти для фізичних осіб (гранти на навчання, стажування, підвищення кваліфікації від різних національних та іноземних донорів, а також програма “eРобота” дають можливість подати на участь у грантовому конкурсі особам, які ще не сформалізували свою діяльність в організаційно-правову форму, але можуть отримати грант для відкриття власної справи, попередньо зареєструвавшись як ФОП) [7, 12].

2. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РОЗМІРУ СУМИ:

- Мікрогранти (до 10 000 євро).
- Малі гранти (10 000 євро до 100 000 євро).
- Середні гранти (100 000 євро – 1 млн євро).
- Великі гранти (1 млн євро і більше).

3. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СУМИ ТА СПІВФІНАНСУВАННЯ:

а) грант із частковим фінансуванням, що передбачає обов'язкове залучення інших джерел фінансування. У свою чергу, цей вид грантів можна розділити у залежності від походження суми співфінансування:

- гранти в проєктах, де використовується співфінансування грантовою підтримкою інших донорів;
- гранти в проєктах, де передбачені власні кошти;
- гранти в проєктах, де залучені спонсорські кошти;

б) грант із повним фінансуванням (донор надає 100% коштів, які необхідні для реалізації проєкту).

4. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВИДУ ВИТРАТ, НА ЯКІ МОЖНА СПРЯМУВАТИ ГРАНТОВІ РЕСУРСИ:

- Грант загальної підтримки, що надається для забезпечення стабільного розвитку організації.
- Цільовий грант на реалізацію конкретного проєкту.

5. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПОХОДЖЕННЯ:

• Платників податків України (Український культурний фонд [16]).

• МТД (гранти GIZ, Корпусу Миру США в Україні, Федерального міністерства економіки і технологій Німеччини (BMW)).

• Корпоративні (у межах програм МХП-Громаді та ін.).

6. ЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО, ЧИ Є ПОСЕРЕДНИК МІЖ ГОЛОВНИМ ДОНОРОМ ТА КІНЦЕВИМ ОТРИМУВАЧЕМ ГРАНТОВОЇ ДОПОМОГИ:

- Прямі гранти (Глобальний жіночий фонд [1]).
- Посередницькі гранти (Український жіночий фонд, який реалізовує проєкти Глобального жіночого фонду [1,15]).

7. ЗАЛЕЖНО ВІД ВИДУ БІЗНЕСУ, ЯКИЙ ФІНАНСУЄТЬСЯ:

- Гранти для мікробізнесу.
- Гранти для малого бізнесу.
- Гранти для середнього бізнесу.

Граничні значення МСП відповідно до класифікації Європейської Комісії станом на 1 січня 2005 р.

Тип підприємства	Кількість персоналу	Річний дохід, млн євро	або	Річний баланс, млн євро
Середнє підприємство	< 250	≤ 50		≤ 43
Мале підприємство	< 50	≤ 10		≤ 10
Мікропідприємство	< 10	≤ 2		≤ 2

Згідно з рекомендаціями Європейської комісії до категорії “малі та середні підприємства (МСП)” належать підприємства, які відповідають таким критеріям: кількість працівників - до 250 осіб, річний дохід - до 50 млн євро та/або річний баланс - до 43 млн євро. Своєю чергою, МСП поділяються на мікро-, малі та середні підприємства [4].

8. ГРАНТИ З ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПОСЛУГИ, ЯКУ ВОНИ ПОКРИВАЮТЬ (такі гранти надає ІСАР Єднання [5]):

- Грант на консультації.
- Грант на коучинг.
- Грант на менторінг.
- Грант на організаційний аудит.
- Грант на зовнішню оцінку потенціалу/розвитку організації.
- Грант на тренінг.
- Грант на фасилітацію.

9. ГРАНТИ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВИТРАТ, ЯКІ ВОНИ ПОКРИВАЮТЬ: ДО ФАКТУ ПІДПИСАННЯ ГРАНТОВОЇ УГОДИ ЧИ ПІСЛЯ:

• Компенсаційний грант (як-от: гранти в межах Програми Українського культурного фонду “Культура в часи кризи: інституційна підтримка”. У 2020 році в час пандемії коронавірусної інфекції фонд оголосив підтримку організацій із креативних індустрій і надавав ряд грантів на компенсацію збитків у зв’язку з дією карантинних обмежень [16]).

- Класичний грант.

10. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СУБ’ЄКТНОСТІ ГРАНТОДАВЦЯ:

• Гранти міжнародних організацій (МОМ [10], ООН, Міжнародний Вишеградський фонд та ін.).

• Гранти урядових донорів (Державний департамент США, Німецьке бюро міжнародної співпраці (GIZ), Посольство Федеральної Республіки Німеччина в Україні та ін.).

• Гранти суспільних донорів (Фонд Конрада Аденауера, Фонд імені Фрідріха Еберта, Фонд Фрідріха Науманна “За свободу” [20] та ін.).

• Гранти приватних донорів (Фонд Рокфеллера (The Rockefeller Foundation), Фонд Чарльза Стюарта Мотта [20] та ін.).

• Гранти корпоративних донорів (Компанія “Монсанто”, Intercultural Innovation Award [20] та ін.).

11. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ШВИДКОСТІ ОТРИМАННЯ:

• Швидкі (від 10 до 30 днів). Наприклад: гранти програми “єРобота”.

• Середньоочікувані (від 1 місяця до 3 місяців). Наприклад: USAID, MOM [10], NED, EEN [20] тощо).

• Довгоочікувані (від 3 до 8 місяців). Наприклад: гранти програм: Horizon Europe (HORIZON), Creative Europe (CREA), Erasmus+ (ERASMUS+), Digital Europe Programme, EU4Health Programme, Programme for the Environment and Climate Action, Single Market Programme [21].

12. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТИПУ ПРОЕКТУ:

• Гранти на тверді проекти (інфраструктурні проекти: будівництво, реконструкція тощо).

• Гранти на м’які проекти (інформаційно-роз’яснювальні, просвітницькі кампанії).

• Гранти мобільності (ERASMUS Mundus [21], магістерські стипендії Вищої школи економіки у Барселоні та магістерські програми від бізнес-школи ESADE).

• Стартап-проекти (Український соціальний венчурний фонд, Український фонд стартапів, Ангельський фонд [7]).

13. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТИПУ ДОНОРА:

• Гранти міжнародних організацій (МОМ, ООН та ін.).

• Гранти національних програм та фондів (Український культурний фонд, Український фонд стартапів [8], програма “єРобота”).

• Гранти регіональних донорів (гранти організації “Євро регіон Карпати - Україна” [20]).

14. ГРАНТИ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ФОРМИ:

• Гранти у грошовій формі (гранти МФ “Відродження” NED, EEN та ін.).

- Гранти у формі консалтингу (таку підтримку надає ЄБРР).

- Гранти у формі робіт та послуг (таку підтримку надають: PUM Netherlands Senior Experts PUM, Служба Старших Експертів (SES) [2, 14].

15. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД КІЛЬКОСТІ ВИКОНАВЦІВ:

- Індивідуальний грант - передбачає участь у проєкті лише однієї людини, яка одночасно є і керівником, і виконавцем робіт за грантом.

- Колективний грант - передбачає реалізацію проєкту групою осіб (від двох і більше), що належать до однієї організації-грантоотримувача.

- Партнерський грант - передбачає виконання проєкту особами з різних організацій партнерів, що отримали грант для спільної реалізації.

16. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТОГО, ЧИ НЕОБХІДНО ГРАНТ ПОВЕРТАТИ:

- Грант безповоротний (гранти Українського жіночого фонду [15], Глобальний Фонд для жінок [1] та ін.).

- Грант частково поворотний (гранти для соціальних підприємців від Українського венчурного фонду та фонду “Це крафт”).

- Грант, що повертається до бюджету у вигляді податків, обов’язкових платежів та зборів (гранти програми “еРобота” [8, 12].

17. ГРАНТИ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ТИПУ БІЗНЕСУ:

- Гранти для соціального бізнесу (гранти від Фонду “Східна Європа”, Українського венчурного фонду, Програми соціального інвестування “Вестерн Ен-Ай-Ес Ентерпрайз Фонд” [8] та ін.).

- Гранти для класичного бізнесу (програма “еРобота”, “Конкурентоспроможна економіка України”, “АГРО” (USAID) [7, 12, 13] та ін.).

18. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ:

- Гранти на підтримку демократії, розвитку громадянського суспільства.

- Гранти на підтримку економіки.
- Гранти для розвитку громад та територій.
- Гранти для системи охорони здоров’я.
- Гранти на підтримку освітньої галузі.
- Гранти для розвитку культури та креативних індустрій.

- Гранти на наукові дослідження та інноваційні проєкти тощо.

19. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПОХОДЖЕННЯ:

- Гранти ЄС (гранти транскордонних програм і Європейської комісії).

- Гранти США (Фонд сприяння демократії при Посольстві США в Україні [18], Фонд розвитку українських ЗМІ Посольства США в Україні [19] та ін.).

- Гранти України (Національний фонд досліджень України, Український культурний фонд [16], Фонд родини Загорій, Фонд родини Нечитайло, Фонд Пінчука та ін.).

- Гранти інших країн світу (програма уряду Японії “Кусаноне”, стипендії та гранти Нової

Зеландії, гранти Канадського фонду підтримки місцевих ініціатив [20] та ін.).

20. У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ДОСТУПНОСТІ:

- Відкриті (до участі у конкурсі допускаються всі заявники, які відповідають чітким вимогам організації донора).

- Закриті (коли допуск до конкурсу мають лише ті заявники, які відповідають специфічним вимогам донора).

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Аналіз грантів міжнародних, національних, приватних, урядових, корпоративних, суспільних донорів на платформі “ГРАНТИ 2023” [7] дозволив нам здійснити всесторонню, повну та комплексну їх класифікацію.

Подальші дослідження повинні стосуватися розробки алгоритмів пошуку актуальної та релевантної грантової програми чи конкурсу для тих структур, що її потребують.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобальний жіночий фонд. URL: <https://www.globalfundforwomen.org/>.
2. Досвідчені експерти з Нідерландів (PUM). URL: <https://www.pum.nl/en>.
3. Власова І. Фінансування вищої освіти у країнах Європи. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=pedna_uk_2019_5_4.
4. Інститут досліджень малого й середнього бізнесу (IFM Bonn). URL: <http://ifm-bonn.org/definitionen/kmu-definition-der-eu-kommission>.
5. ICAP Єднання. URL: <https://ednannia.ua/ednannia-about>.
6. Карітас. URL: <https://caritas.ua/>.
7. Кобеля-Звір М. Я. Використання грантових інструментів державної програми підтримки підприємництва еРобота для посилення конкурентоспроможності бізнесу на прикладі ММСП: перспективи і труднощі. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/252>.
8. Кобеля-Звір М. Я. Грантове фінансування венчурних фондів як інструмент розвитку інноваційного бізнесу і соціальних проєктів в Україні. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2636>.
9. Максак І., Радченко М. Європейські гранти у контексті неформальної освіти. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/83/82>.
10. Офіційний сайт Міжнародної організації праці в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>.
11. Павленко А. В. Значення та роль грантрайтингу у сучасному розвитку культури

України. URL: http://libs.mfknukim.mk.ua/bitstream/123456789/2196/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_79-82.pdf

12. Програма еРобота. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>

13. Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО). URL: <https://mailchi.mp/6a6c9e43415a/usaaid-agro-activity-in-ukraine?fbclid=IwAR3ihafNn9wnQLKFACp9C037t672p731gd5NQGUCn-6XGx0nUb8M2UeNKpU>

14. Служба Старших Експертів (SES). URL: <https://www.ses-bonn.de/ru/startseite>

15. Український жіночий фонд. URL: <https://uwf.org.ua/>

16. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/>

17. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua/>

18. Фонд Посольства США сприяння демократії. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/democracy-commission>

19. Фонд розвитку українських ЗМІ при посольстві США. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/media-development-fund-program-uk/>

20. Центр розвитку “ЧАС ЗМІН”. URL: <http://www.chaszmin.com.ua/>

21. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>

REFERENCES

1. Hlobal'nyj zhinochij fond, available at: <https://www.globalfundforwomen.org/>

2. Dosvidcheni eksperty z Niderlandiv (PUM), available at: <https://www.pum.nl/en>

3. Vlasova I. Finansuvannia vyschoi osvity u krainakh Yevropy, available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pednauk_2019_5_4

4. Instytut doslidzhen' maloho j seredn'oho biznesu (IFM Bonn), available at: <http://ifm-bonn.org/definitionen/kmu-definition-der-eu-kommission>

5. ISAR Yednannia, available at: <https://ednannia.ua/ednannia-about>

6. Caritas, available at: <https://caritas.ua/>

7. Kobelia-Zvir, M. Ya. Vykorystannia hrantovykh instrumentiv derzhavnoi prohramy

pidtrymky pidpriemnytstva ieRobota dlia posylenia konkurentospromozhnosti biznesu na prykladi MMSP: perspektyvy i trudnoschi, available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/252>

8. Kobelia-Zvir, M. Ya. Hrantove finansuvannia venchurnykh fondiv iak instrument rozvytku innovatsijnoho biznesu i sotsial'nykh proektiv v Ukraini, available at: <http://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2636>

9. Maksak I. and Radchenko M. Yevropejs'ki hranty u konteksti neformal'noi osvity, available at: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/83/82>

10. Ofitsijnyj sajt Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi v Ukraini, available at: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>

11. Pavlenko, A. V. Znachennia ta rol' hrantrajtnyhu u suchasnomu rozvytku kul'tury Ukrainy, available at: http://libs.mfknukim.mk.ua/bitstream/123456789/2196/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_79-82.pdf

12. Prohrama ieRobota, available at: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>

13. Prohrama USAID z ahrarnoho i sil's'koho rozvytku (AHRO), available at: <https://mailchi.mp/6a6c9e43415a/usaaid-agro-activity-in-ukraine?fbclid=IwAR3ihafNn9wnQLKFACp9C037t672p731gd5NQGUCn-6XGx0nUb8M2UeNKpU>

14. Sluzhba Starshykh Ekspertiv (SES), available at: <https://www.ses-bonn.de/ru/startseite>

15. Ukrains'kyj zhinochij fond, available at: <https://uwf.org.ua/>

16. Ukrains'kyj kul'turnyj fond, available at: <https://ucf.in.ua/>

17. Ukrains'kyj fond startapiv, available at: <https://usf.com.ua/>

18. Fond Posol'stva SSHa spriyannia demokratii, available at: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/democracy-commission>

19. Fond rozvytku ukrains'kykh ZMI pry posol'stvi SSHa, available at: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/media-development-fund-program-uk/>

20. Tsentr rozvytku “ChAS ZMIN”, available at: <http://www.chaszmin.com.ua/>

21. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders, available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>

Стаття надійшла до редакції 12 жовтня 2023 року